

**ПОЛТАВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**Циклова комісія правових фундаментальних та професійно-
практичних дисциплін**

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФІНАНСОВЕ ПРАВО»

**для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальність 081 Право
освітня програма Право**

Полтава 2021

1. ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Фінансове право» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахового молодшого бакалавра за спеціальністю 081 Право.

Проблеми фінансового оздоровлення країни, розбудови системи фінансово-правових норм є визначальними в системі засобів правового регулювання і тісно пов'язані з особистим добробутом пересічного громадянина, ефективністю господарювання різноманітних суб'єктів. Повнота і своєчасність виплати заробітної плати, розмір податкових відрахувань з прибутку фізичних і юридичних осіб, відрахування на соціальне страхування і в різні фонди – є визначальними для діяльності не лише загальнодержавного рівня. Знання відповідних норм фінансового права, механізму їх дії стали об'єктивною необхідністю для широкого кола правознавців, економістів, для апарату законодавчих і виконавчих органів державної влади, підприємств, установ, організацій і громадян.

Мета викладання навчальної дисципліни – формування як системи знань про правове регулювання фінансових відносин в Україні, їх взаємозв'язок зі змінами, що відбуваються у фінансовій системі держави в умовах сьогодення; поняття «фінанси», «публічна фінансова діяльність», «фінансова система», «фінансовий контроль», так і системи наукових поглядів на механізм правового регулювання фінансових відносин в Україні; активізація аналітичної діяльності здобувачів фахової передвищої освіти; розвиток умінь і навичок застосування фінансового законодавства в правничій діяльності. **Завдання:** надання системи теоретичних знань про фінансове право як галузь права, його змістовне наповнення; засвоєння фінансово-правовою термінологією, основними положеннями фінансового права; формування умінь і навичок щодо аналізу нормативно-правових актів,

що регулюють рух публічних коштів, а також застосування фінансового законодавства.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати** : фінансову систему України та характеристики її елементів; особливості санкцій фінансово-правових норм; особливості фінансової тактики та стратегії держави; особливості фінансового контролю державних органів виконавчої влади; структуру та особливості бюджетно-правових відносин; порядок складання проекту бюджету в Україні; особливості правовідносин з державного кредиту. **Вміти**: аналізувати правові форми фінансової діяльності; класифікувати норми фінансового права; характеризувати органи управління державними фінансами; здійснювати класифікацію фінансового контролю; визначати принципи Державного бюджету України; надавати порівняльну характеристику банківської і казначейської форм виконання державного бюджету; аналізувати правовий режим державного внутрішнього боргу України тощо.

Статус навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми: обов'язкова .

Пререквізити навчальної дисципліни: “Теорія держави та права”, “Організація судових та правоохоронних органів” “Міжнародний захист прав людини”, “Конституційне право України”, “Цивільне право”, “Адміністративне право”, “Економічна теорія”.

Кореквізити: “Господарське право”, “Цивільне право”, “Кримінальне право”, “Адміністративне право”.

Постреквізити : “Адміністративне судочинство”, “Кримінальний процес”, “Цивільний процес”, виробнича практика.

Перлік загальних та фахових компетентностей:

ЗК 1. Здатність до креативності, абстрактного мислення, аналізу і синтезу;

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у професійній діяльності у стандартних та нестандартних ситуаціях.

ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 9. Уміння працювати як самостійно, так і в команді.

ЗК 11. Здатність до самоосвіти та навчання протягом усього життя.

ФК 4. Знання засад і принципів національного права, а також змісту правових інститутів таких фундаментальних галузей права як: конституційне право, адміністративне право, цивільне та сімейне право, трудове право, кримінальне право, а також адміністративний процес, цивільний процес та кримінальний процес.

ФК 5. Здатність орієнтуватися у системі нормативно-правових актів та знати основні правила, методи, прийоми і засоби юридичної техніки.

ФК 7. Навички логічного, критичного і системного аналізу правових документів.

ФК 12. Навички консультування з правових питань

ФК 13. Знання структури та стандартів правничої професії, а також її ролі у суспільстві;

ФК 14. Уміння діяти у дусі поваги до юридичної професії.

Прелік програмних результатів навчання здобувача фахової передвищої освіти:

ПРН 2. Формування компетенцій, знань пізнавального та світоглядного значення, вмінь і навичок самостійного мислення та викладу своїх думок у процесі спілкування, у ході вирішення професійних завдань.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет і система фінансового права

Поняття фінансів. Роль та значення фінансів. Функції фінансів. Поняття фінансової діяльності держави. Зміст, методи та форми здійснення фінансової діяльності держави. Фінансова система України та характеристика її елементів. Характеристика фінансової політики держави.

Державні органи, які керують фінансовою діяльністю. Правові форми фінансової діяльності.

Поняття фінансового права, його місце в національній системі права та взаємозв'язок з іншими галузями права. Система та джерела фінансового права. Фінансово-правові норми, їх зміст, види та особливості. Фінансово-правові відносини, їх суб'єкти, об'єкт, зміст, види та особливості. Методи фінансового права. Основний метод фінансово-правового регулювання.

Тема 2. Фінансово-правові норми і фінансові правовідносини

Поняття фінансово-правових норм та їх ознаки. Структура фінансово-правової норми. Гіпотеза. Диспозиція. Особливості санкції фінансово-правової норми. Види фінансово-правових норм. Підстави класифікації та співвідношення окремих груп фінансово-правових норм. Дія фінансово-правових норм у часі, просторі та за колом осіб. Фінансові правовідносини, їх зміст та особливості. Підстави виникнення, зміни та припинення фінансових правовідносин. Юридичний факт. Структура фінансових правовідносин. Суб'єкти фінансового права та фінансових правовідносин. Адміністративно-територіальні утворення, колективні суб'єкти, індивідуальні суб'єкти. Об'єкти фінансових правовідносин. Зміст фінансових правовідносин.

Тема 3. Правові засади фінансового контролю в Україні

Поняття, організаційно-правовий механізм і призначення фінансового контролю. Організація і органи фінансового контролю. Організаційно-правові форми державного фінансового контролю. Фінансовий контроль представницьких органів державної влади. Рахункових палат у світі, зарубіжний досвід їх діяльності. Правовий статус та компетенція Рахункової палати України. Фінансовий контроль державних органів виконавчої влади.

Контрольні повноваження Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Державної податкової служби України. Аудиторський фінансовий контроль, його сутність, значення. Класифікація фінансового контролю. Методи фінансового контролю. Ревізія і перевірка як основні методи фінансового контролю. Класифікація ревізій. Документування ревізій і перевірок.

Тема 4. Бюджетне право та бюджетний устрій України

Поняття бюджету і його роль у виконанні функцій суверенної держави. Державний бюджет – основний фінансовий план держави. Зведений бюджет України та його значення. Структура доходної та видаткової частин Державного бюджету України. Поняття, предмет, система і джерела бюджетного права. Види бюджетно-правових норм. Поняття та характеристика бюджетної системи України. Принципи бюджетної системи. Поняття бюджетного устрою України. Поняття та структура бюджетної класифікації. Склад доходів і видатків бюджету. Поняття, форми та види бюджетного фінансування. Поняття, види та граничний розмір державного боргу. Класифікація доходів і видатків. Поняття та методи бюджетного регулювання. Порядок надання міжбюджетних трансфертів. Бюджетні повноваження України та органів місцевого самоврядування. Джерела фінансування бюджету. Напрями використання коштів у разі профіциту бюджету. порушення бюджетного законодавства. Заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, порядок їх застосування. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

Тема 5. Бюджетний процес в Україні

Поняття і принципи бюджетного процесу. Поняття, стадії бюджетного процесу, взаємозв'язок між стадіями. Учасники бюджетного процесу. Бюджетний період. Розпорядники бюджетних коштів: головні розпорядники бюджетних коштів і розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня. Бюджетні установи. Відповідальні виконавці бюджетних програм. Одержувачі бюджетних коштів. Управління бюджетними коштами. Застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі. Поняття, види та компетенція розпорядників бюджетних коштів в організації виконання бюджету. Поняття та види звітності про виконання бюджету. Характеристика та значення звіту про виконання Державного бюджету України. Поняття контролю за дотриманням бюджетного законодавства України та особливості його здійснення на стадіях бюджетного процесу. Характеристика юридичної відповідальності за порушення бюджетного законодавства України.

Тема 6. Правове регулювання державного боргу та державного кредиту

Поняття державного (місцевого) боргу. Економічні та соціальні наслідки боргу. Види державного боргу. Внутрішній та зовнішній державний борг. Граничний обсяг боргу. Управління державним боргом. Погашення та обслуговування державного боргу. Фонд обслуговування державного внутрішнього боргу України. Поняття кредитування. Місце та особливості державного кредиту. Співвідношення державного кредиту із системою державних доходів. Особливості правовідносин, що виникають у галузі державного кредиту. Форми державного кредиту та підстави їх класифікації. Правове регулювання внутрішніх державних та місцевих позик. Підстави здійснення державних та місцевих запозичень. Право на здійснення запозичень. Державні цінні папери. Облігації державної внутрішньої позики. Казначейські сертифікати.

Державні (місцеві) гарантії. Гарантії по виконанню боргових зобов'язань.

Тема 7. Податкове право і податкова система України

Поняття та види державних доходів, правові основи їх встановлення та стягнення. Неподаткові доходи Державного бюджету України. Поняття та сутність податку. Ознаки податку. Функції і принципи податку. Елементи податку як юридичної категорії. Класифікація податків. Загальнодержавні та місцеві податки і збори. Прямі і непрямі податки. Податкові пільги. Поняття і принципи податкового права. Джерела податкового права. Податкові норми, їх види. Податкові правовідносини, їх поняття, зміст та суб'єкти. Поняття податкової системи та принципи її побудови. Складові елементи, які характеризують податкову систему. Податковий тиск в умовах функціонування податкової системи. Характеристика спрощеної системи оподаткування. Поняття платника податку. Принцип резиденства у податковому праві. Права і обов'язки платника податку. Податки, що сплачують юридичні і фізичні особи в Україні. Правовий статус і компетенція Державної податкової служби в Україні. Юридична відповідальність за порушення податкового законодавства України.

Тема 8. Фінансово-правові основи грошового обігу, платіжних систем та банківської діяльності

Поняття, суть і функції грошей. Види грошей. Поняття грошового обігу. Правове регулювання грошового обігу. Грошова система. Елементи грошової системи. Платіжний баланс України. Основи грошово-кредитної політики України. Поняття, зміст і види платіжних систем. Система електронних платежів Національного банку України. Безготівкові розрахунки. Форми безготівкових розрахунків. Принципи

здійснення безготівкових розрахунків. Черговість здійснення платежів. Поняття та структура банківської системи України, взаємозв'язки між її елементами по горизонталі і вертикалі.

Національний банк України, його правовий статус, функції. Структура Національного банку України, керівні органи. Характеристика заходів, які застосовуються Національним банком України до порушників фінансової дисципліни. Правовий статус та види комерційних банків за спеціалізацією діяльності. Порядок створення, реорганізації і ліквідації комерційного банку. Характеристика базових операцій комерційних банків. Порядок відкриття рахунку у банку. Правові форми безготівкових розрахунків. Основні платіжні документи. Характеристика сумнівних і значних операцій. Відповідальність банків та їх клієнтів за порушення фінансової дисципліни. Роль комерційного банку у протидії легалізації (відмиванню) коштів отриманих злочинним шляхом.

3.РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА:

3.1. Нормативно-правові акти:

Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.01.2015 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2015-%D0%BF>

Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-%D0%BF>

Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 р. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/200-2016-%D0%BF>

Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> Конституція України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Кримінальний кодекс України. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Податковий кодекс України . URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> Положення про валютний нагляд: затв. постановою правління Нац. банку України від 03.01.2019 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-19>

Положення про Державну аудиторську службу України : затв. Положення про Державну аудиторську службу України : затв. Положення про Державну казначейську службу України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF>

Положення про Державну податкову службу України та Державну
Положення про Державну податкову службу України та Державну
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>

Порядок визначення необхідності, розміру та виду майнового забезпечення під час надання кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.2011 р. № 460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2011-%D0%BF>

Порядок встановлення розміру плати за надання кредитів (позик), залучених державою, або державних гарантій: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 р. № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256-2011-%D0%BF>

Порядок здійснення місцевих запозичень: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 р. № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF> Порядок надання місцевих гарантій: затв.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14.05.2012 р. № 541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2012-%D0%BF>

Порядок передачі бюджетних призначень, перерозподілу видатків бюджету і надання кредитів з бюджету: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2011 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18-2011-%D0%BF>

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2010 р. № 1132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1132-2010-%D0%BF>

Порядок подання фінансової звітності: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>

Порядок проведення Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 10.08.2004 р. № 1017 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2018 р. № 743 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2004-%D0%BF>

Порядок реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України: наказ Міністерства фінансів України 02.03.2012 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12>

Порядок розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2011 р. №. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6-2011-%D0%BF>

Порядок складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів: затв. наказом Міністерства фінансів

України від 24.01.2012 р. № 44. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12>

Порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. URL:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF>

Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально- економічного розвитку окремих територій: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 19.02.2020 р. № 106. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2012-%D0%BF>

Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів): затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 18.05.2011 р. № 520. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/520-2011-%D0%BF>

Правила визначення платіжних ознак та обміну банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України: затв. Постановою правління Нац. банку України від 03.12.2018 р. № 134. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0134500-18#n6>

Правила складання паспортів бюджетних програм місцевих бюджетів та звітів про їх виконання: наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2014 р. № 836. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1104-14>

Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

Про бюджетну класифікацію : наказ Міністерства Фінансів України від 14.01.2011 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11>

Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>

Про випуск казначейських зобов'язань: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2012 р. № 836. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/836-2012-%D0%BF#Text>

Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14> Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>

Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом: Закон України від 19.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-19>

Про паспорти бюджетних програм: наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2002 р. № 1098. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-03> Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>

3.2. Основна література:

Білінський Д. О. Правове регулювання публічної фінансової системи : монографія. Харків: Право, 2017. 296 с. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 6 : Фінансове право / редкол.: М. П. Кучерявенко (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 616 с.

Воронова Л. К. Фінансове право України: підручник. Київ: Прецедент; Моя книга, 2006. 448 с. Дамірчиєв М. І. Правова природа фінансової діяльності : монографія. Харків : Право, 2014. 256 с.

Дмитрик О. О. Джерела фінансового права: проблеми та перспективи розвитку: монографія. Харків : Віровець А.П. «Апостроф», 2010. 328 с.
Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність: теоретичний аналіз : монографія. Одеса: Юрид. літ., 2008. 504 с.

Лукашев О. А. Теоретичні проблеми системи фінансового права: монографія. Харків : Право, 2010. 304 с. Макух О. В. Фінансові правовідносини: теорія, сучасний стан і тенденції розвитку: монографія. Харків: Право, 2016. 304 с.

Податкове право України : підручник / за ред. М. П. Кучерявенка, Н. А. Маринів. Харків : Право, 2019. 440 с.

3.3. Електронні інтернет-ресурси:

Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua>

Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України . URL: <http://www.kmu.gov.ua>

Офіційний веб-портал Верховного Суду . URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/ Офіційний

веб-портал Конституційного Суду України . URL: <https://ccu.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України . URL: <https://minjust.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Державної податкової служби України . URL: <https://tax.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Рахункової палати. URL: <https://rp.gov.ua/home/>

Офіційний веб-портал Державної аудиторської служби України . URL: <https://dasu.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Державної казначейської служби України . URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> Офіційний веб-портал Національного банку

України . URL: <https://portal.bank.gov.ua/>

4. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Вивчення дисципліни завершується складанням заліку. На заліку студент

має змогу отримати 60 б.

Лінк на нормативні документи, що регламентують проведення поточного та підсумкового контролів знань студентів : <http://plc.nlu.edu.ua>

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ:

Поточний контроль знань студентів включає: контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (2, 3, 4, 5). Впродовж семестру студенти виконують завдання для самостійної роботи (підготовка презентації, есе, реферату, бізнес-проєкту тощо). Загальні вимоги до студента:

- студент повинен дотримуватися Кодексу академічної етики;
- списування під час самостійних та контрольних робіт заборонені (у т.ч. із використанням мобільних телефонів та планшетів);
- роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку;
- відвідування занять є обов'язковим (за об'єктивних причин навчання може відбуватись індивідуально, в онлайн формі за погодженням із заступником директора з навчально-виховної роботи). Під час аудиторних занять дозволяється використовувати гаджети тільки у навчальних цілях. Дозволяється користуватися електронними гаджетами (ноутбуки, планшети тощо) для ведення конспектів лекцій та відстеження законодавчих новинк національного та міжнародного законодавства.

Контроль якості засвоєння студентами програмного матеріалу навчальної дисципліни на практичних заняттях із застосуванням таких засобів: усне, письмове або експрес-опитування, виконання тестових завдань, вирішення практичних завдань або задач, участь у розробці кейсу, підготовка і захист есе або реферату за ініціативи студента.

